

Haute-Loire megye mezőgazdasága: kihívások, lehetőségek - és mégis bizonytalan jövőkép

Hegyvidéki adottságok, jelentős állattenyésztési potenciál

Haute-Loire megye viszonylag délen, a 45. szélességi körön található (azaz nagyjából Újvidék magasságában), 8 természetes tájegység alkotja. A megye területének fele mezőgazdaságilag művelt, 146 ezer ha erdő és 234 ezer ha szántó található itt. A mezőgazdaságilag hasznosítható terület (SAU) kétharmada rét, legelő, a szántók esetében viszonylag sok a gabona és a lencse. 1984. óta minden második gazdaság megszűnt, évente 50-100 gazdasággal lesz kevesebb, mostani számuk kb. 5000, ebből főállású gazdálkodóé 3500. Évente 80 pályakezdő gazdálkodó van, ez több mint az országos átlag. Az átlagos birtokméret valamivel 60 ha fölött van, ha viszont a nem főállásban gazdálkodókat nem számítjuk, ez a szám a 90 hektárhoz közelít. A gazdálkodók átlagéletkora viszonylag kedvező, mivel 32%-uk 40 év alatti. Noha a pályakezdők száma átlag fölötti, a gazdaságok családon belüli továbbadása mégis problémás, mivel nincs elég gyerek ahhoz a gazdálkodóknál, hogy „garantáltan legyen családon belüli jelentkező” a gazdaság továbbvitelére. Sok esetben pedig éppen arról van szó, hogy a gyerekek, látva a szülők küszködését és a munka nehézségeit is – nem csak a szépségeit -, más foglalkozást választanak maguknak. Ezzel együtt a mezőgazdaság fontosságát jól mutatja, hogy ez adja a munkahelyek 15%-át a megyében.

1. kép Tejhasznú szarvasmarhák az egyik gazdaságban

A megyében fő profil az állattenyésztés, a 2180 tejtermelő 355 millió liter tejet állít elő, ezzel Haute-Loire az egyik legnagyobb tejtermelő az ország déli részén. Most 218 ezer liter/gazdaság a megtermelt mennyiség, ami ugyan az országos átlag alatt van, de a nyolcvanas években ez még csak 40 ezer liter volt, ami ékes bizonyítéka a termelés folyamatos koncentrációjának. Leginkább a

Montbéliarde-ot tartják, ami kettős hasznosítású fajta, Charolaise-zel keresztezve pedig az F1 egyedeket általában jó áron el lehet adni Olaszországba továbbhizalásra. A tejelő tehének száma folyamatosan csökken, de a termelés a nagyobb termelékenység miatt szinten marad, a húshasznú tehének száma pedig folyamatosan emelkedik, mivel sok gazdálkodó a nyugdíjhoz közeledve fölhagyja a komoly munka- és időigényes tejtermeléssel, de a megélhetés biztosítása miatt a gazdálkodást tovább folytatja, de immáron legelőre alapozott húsmarhát tartva. A Charolaise állománya csökken, Aubrac-é kifejezetten, a Limousine-é kevésbé gyorsan nő, míg a kimondottan húshasznú fajták között leginkább a Salers állomány létszáma emelkedik. Az állomány fajta-összetételének változása mögött az áll, hogy az Aubrac-ot nagyon jól el lehet adni, akár egy éves korától is, a Limousine-t szintén, de később is, ahogy a piac igényli, míg a Charolaise-t két éves kora előtt alig lehet értékesíteni. A húsmarha ágazatban négy jelentősebb termelői szervezet működik a megyében, ami a megyei agrárkamara volt elnöke szerint sok is a termelés szintjéhez képest, de mindenki ragaszkodik a saját szervezetéhez, így a közeljövőben érdemi átalakulásra ezen a területen nem számítanak.

Haute-Loire a negyedik legnagyobb juhtartó megye, de folyamatosan csökken az állomány (legnagyobbak Aveyron, Pyrénées Atlantique). Kevés a kecske, csupán kb. 100 gazdaságban foglalkoznak vele, ahol főleg a saját tejfeldolgozás és a direkt értékesítés a jellemző, egyre kevesebb a lehetőség a tejüzemi/szövetkezeti beszállításra, mivel a viszonylag kis mennyiség

miatt gazdaságilag nem éri meg komolyabb kecsketej-tejfeldolgozó fönntartása. Kevés a sertés, ebből a minőségi árujelzővel ellátott „le porc de Haute-Loire” (Haute-Loire megyei sertés) 78 ezer egyed tesz ki. A megye vágóhídi kapacitása 2700 tonna, ennél azonban sokkal több húst dolgoznak föl, amit a szomszédos vagy távolabbi megyékből szállítanak ide.

A gépszövetkezetek (CUMA) ebben a megyében is komoly népszerűségnek örvendenek, 130 ilyen működik, összesen 2 ezer taggal. A gazdaságok egy része valamilyen mezőgazdasági társas vállalkozás keretében működik, a különböző formák szerint 644 GAEC, 307 EARL és 20 SCEA van, ami együtt kb. 2000 gazdát takar. Minden második állattartó gazdaság él a törvényben is biztosított időleges helyettesítő (azaz aki egy rövid szabadság alatt ellátja az állatokat) igénybe vételének lehetőségével, ami 130 embernek ad munkát a megyében. Nem ritka egyébként, hogy több gazda vagy vállalkozás közösen foglalkoztat egy-egy alkalmazottat, Haute-Loire megyében 40 ilyen munkáltatói közösség alakult, ezek összesen 45 főállású munkavállalót foglalkoztatnak. További jövedelem-szerző, a mezőgazdasághoz kötődő tevékenység a falusi turizmus, a megyében található 530 vendégházból (gite) 120 van a gazdák tulajdonában.

2. kép Limousine marhák a legelőn

A megye sajátossága, hogy a gazdák nagyon kevésbé érintettek az erdőművelésben, aminek többek között történeti okai vannak. A gazdálkodók a gyerekek között ugyanis úgy osztották meg a birtokot, hogy aki maradt, az kapta a földet, aki elment, annak jutott az erdő, ez utóbbiak viszont már sokszor arra sem emlékeznek, hogy erdejük van, ami miatt az itteni erdőterületek messze nincsenek

úgy kihasználva, mint lehetne. A megyei agrárkamara januárban leköszönt előző elnöke szerint akár 3-4-szer nagyobb lehetne a kitermelt fa mennyisége, ha az erdőterületeket rendszeresen művelnék, de egyelőre erre nincs reális lehetőség.

A megyében három mezőgazdasági gimnázium-szakközépiskola működik, a szakoktatást két szakmai- és felnőttképzési oktatási intézmény (CFPPA) teszi teljessé. A kamara volt elnöke szerint „a középfokú mezőgazdasági képzés – általában – hagy maga után kívánnivalót”, de tagadhatatlanul mégis konkrétabb, megfoghatóbb, mint az általános középiskolai oktatás.

Lehetőség a bevételek növelésére – a földrajzi eredetvédelem

A termelők igyekeznek minél nagyobb arányban minőségi/földrajzi árujelzőkkel ellátott termékeket előállítani, mivel ezen keresztül növelni lehet a gazdálkodóknál maradó hozzáadott-értéket. Ez igaz szinte mindenre, a legismertebb ezek közül mindenképpen a „puy-i zöld lencse” ([lentille verte du Puy](http://www.lalentillevertedupuy.com/)¹), ami a legnagyobb, földrajzi eredetvédelemmel (AOC/AOP)² ellátott száraz zöldségféle az országban, a megyében minden akkora területen termelik, hogy átlagosan minden gazdaságra jutna belőle 5 hektár! A hústermelésben ismert például a kizárólag az anyja tején nevelt „Vedelou Label Rouge” hegyi tejes borjú vagy a „[le fin gras du Mézenc](http://www.aoc-fin-gras-du-mezenc.com/)”³ – ez utóbbiból 80 termelő évente 450 állatot állít elő. Szigorú előírás,

¹ <http://www.lalentillevertedupuy.com/>

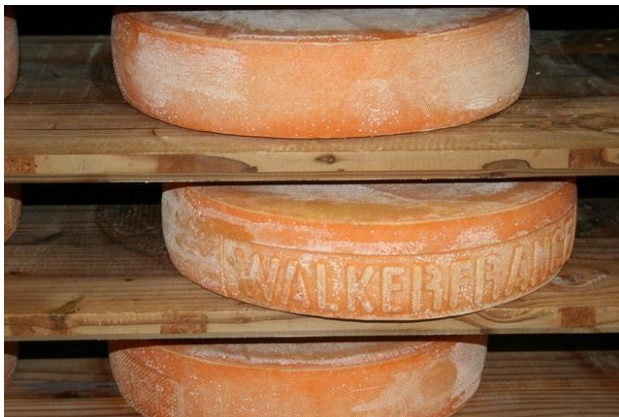
² magyar megfelelője az oltalom alatt álló eredetmegjelölés (OEM)

³ <http://www.aoc-fin-gras-du-mezenc.com/>

hogy csak olyan, legalább 24 hónapos üszőkből vagy 30 hónapnál idősebb bikákból származhat ez a hús, amiket Mézenc körzetében és kizárólag hegyi legelőn tartottak, a vágást megelőző télen pedig csak a helyi kaszálókról származó szénával etettek. További előírás, hogy a vágásra február és június között kerülhet sor, ezzel is biztosítva a termék iránti keresleti piacot. A gazdák meggyőződése, hogy ezzel a termékkel előnyt lehet kovácsolni abból a helyzetből, hogy ezen a hegyvidéki területen szántó gyakorlatilag nincs, csak legelő, ám a négy évszak minden jellegzetességét vissza tudja adni ez a termék, aminek a legnagyobb előnye, hogy összefogta a gazdákat, nagyon szoros együttműködést hozva létre köztük. Nagyon jó piaci stratégiát jelent, hogy csak tavasztól nyár elejéig kapható AOP árujelzővel ellátva, ami arra készíti a fogyasztókat, hogy igen magas árat is megadjanak érte, ha nem így lenne, ökonómiai szempontból nem lenne létjogosultsága ennek, mert olyan kis mennyiséget jelent, ami nem tudná eltartani a járulékos struktúrákat. A termelők szerint a legfontosabb az, hogy létbiztonságot teremt, „a többi nem érdekes”. Hasonlóan kis mennyiséget jelent a [Fromage Le Velay](#) (velay-i sajt), amiből 24 gazda összesen 150 tonnát készít évente.

Mit hozhat a jövő?

A megyei agrárkamaránál úgy számolnak, hogy az új KAP-ban tervezett, a támogatások kiegyenlítésére irányuló folyamat (konvergencia) számukra mindenképpen előnyös lenne, ugyanis a megye 15%-kal több támogatást kapna, mint korábban. Ezzel nincsenek egyedül az országban, és pontosan ez jelenti az egyik legnagyobb fejfájást a kormánynak. A konvergencia ugyanis fölborítaná azt a mostanra „beállt” rendszert, amiben mindenki tudta, mekkora támogatásra számíthat, viszont tagadhatatlan, hogy hatalmas, szinte nagyságrendi különbségek voltak-vannak gazdák, régiók között. A reform nyomán sokan komoly összegeket vesztenének, mások viszont nyernének – az óhatatlanul megjelenő elégedetlenségtől tartva a kormányzat igyekszik a konvergencia végrehajtását a lehető legtovább húzni arra való hivatkozással, hogy „az ágazat stabilitásának biztosítása érdekében csak fokozatosan, az új helyzethez való alkalmazkodást biztosítva lehet ezt megvalósítani” – és nem előbb, mint 2020-ra.

3. kép Raclette sajtok a broiude-i sajtüzem érlelőjében

A jövő érdekében a megyében mindenképpen komoly fejlesztésekre van szükség, jelenleg például nincs elég tejfeldolgozó kapacitás, a fontos az lenne, hogy érdemi közelségben legyenek olyan üzemek, amik képesek az átlagosnál nehezebb természeti körülmények mellett is begyűjteni a tejet. Ez ugyanis itt sokkal többbe kerül, mint pl. Bretagne-ban, mert

például a hegyvidéki terep miatt nem lehet akkora kamionokkal dolgozni, mint sík terepen, nem beszélve arról, hogy itt télen jelentős hómennyiséggel is számolni kell. A tejpiaci restrukturációnak a megyében elengedhetetlen velejárójának kell, hogy legyen a földolgozóüzemi kapacitás növelése annak érdekében, hogy a tejet ne csak helyben termeljék, de itt is dolgozzák föl – ami a szállítási költségeket is érdemben csökkentené.

A talpon maradáshoz egyre nagyobb birtokméret és állatállomány szükséges, húsmarhában a kívánatos minimális állományméret 100 tehénél kezdődik. A húsmarha tenyésztés bővülése szociológiai okok miatt is bekövetkezik, ugyanis a tejtermelésben inkább ráfizetést termelő, korszerű technológiára váltani nem tudó (vagy már nem akaró), nyugdíjhoz közelítő gazdák

húsmarhára váltanak, és megpróbálják a nyugdíjig „kihúzni”. Egy fiatal hízómarhát most 750-800 euróért lehet eladni, tehemenként 0,85 borjúval kell számolni (kell ugyanis állomány-megújításra és van minimális elhullás is), támogatás nélkül azonban ez sem lehetne nyereséges. A hegyvidéki területeket viszont csak legelőre alapozott állattartással, alapvetően szarvasmarhával és birkával lehet hasznosítani és karban tartani, ellenkező esetben megállíthatatlan a természetes szukcesszió, azaz a legelők és kaszálók újra-erdősülése.

4. kép Kamarai tanácsadó a terepen

A KAP-reformról szólva a kamara szerint itt semmi gondot nem okozna a Bizottság által javasolt zöldítés, az számukra akár az eredeti jelenlegi formájában elfogadható lenne, náluk ez semmit nem változtatna a mostani helyzethez képest, hiszen ebben a megyében van a legtöbb Natura2000-es terület az országban. Az előző kamarai elnök szerint a zöldítést azért fogadják olyan rosszul a GOF-növényeket termelők, mivel most először kellene nekik érdemben változtatni valamit, miközben az állattenyésztőknek hosszú évek óta újabb és újabb követelményeket kell teljesíteni. Ha kukorica monokultúra helyett időről időre pl. pillangósvetnének, az kifejezetten jót tenne az ország fehérjetakarmány-mérlegének - mondták.

A kamara már említett korábbi elnöke a megye tejtermelésének jövőjét tekintve inkább optimista, sőt a marhahús esetében is bizakodó, mert ez utóbbinál arra

lehet számítani, hogy a minőségi húsok esetében akár átmeneti hiány is fölléphet. A juhhús helyzete más, az ország csak a szükségletei egyharmadát képes jelenleg megtermelni, de a viszonylag kis nyájméretek mellett nehéz belőle rendszeresen megélni, ezért itt mindenképpen javítani kell. A potenciál és a fajtaválaszték megvan, csak „tudni kellene vele élni”. Szerinte volna fantázia a sertéstartás fölfuttatásában is, főleg a helyi piaci igények kielégítésére friss húsból, de ha valaki új hizlaldát vagy tenyészetet akar létesíteni, a környezetért aggódók azonnal megakadályoznak mindent, sokszor nem szakmai, hanem teljesen alaptalan, mondvacsinált okokra hivatkozva, amikkel több évre meg lehet akasztani egy új telep engedélyeztetési eljárását. *(Sajnos ez nem csak ebben a megyében és erre az ágazatra igaz Franciaországban.)*

A jövő szempontjából mindenképpen bizonytalanságot jelent, hogy a korábban a megye hatáskörében lévő gazdaság-fejlesztési és –ösztönzési programok regionális szintre kerültek, így a megye nem tud érdemben eljárni a helyi gazdasági érdekek érvényesítésében. Egyelőre sok a párhuzamosság és az ellentmondás a rendszerben, sok a különböző szintű területi önkormányzati képviselő, általában az egész francia adminisztráció túl bonyolult, pénz viszont nagyon kevés van, így lehetetlen egy-egy nehéz helyzetbe jutott üzem talpra állítása. A megyei önkormányzatnál csak egy terület maradt érdemben, ez a szociális ügyek ellátása, valamint a felső tagozatos oktatás (a középfokú már régiós hatáskör), a sport és az úthálózat karbantartása, az összes többi – és a korábbi költségvetés fele – elkerült erről a szintről. Azaz másként fogalmazva a legutolsó decentralizációs törvény óta a megyétől elkerült minden aktív gazdasági döntés joga, a szociális ügyek pedig valójában egy, kormányzati szinten megfogalmazott stratégia megyei szintű végrehajtását jelentik. Ebből a szempontból mindenképpen jó lett volna a Sarkozy-éra azon elképzelése, hogy a hatékonyság növelése és a

takarékosság érdekében összevonják a megyei és regionális közgyűléseket, államigazgatási szinteket, ám az új, baloldali kormányzati ciklus alatt ebből semmi nem lesz.

Az agrárkamara helye, szerepe

A megyei agrárkamara 6,1 millió euróból gazdálkodik, 70 teljes munkaidős alkalmazottnak megfelelő állományt foglalkoztat. A gazdák 82%-ával közvetlen kapcsolatuk van, cél, hogy minél közelebb legyenek a terepen dolgozó termelőkhez – ennek alapvető eszköze a kamarai tanácsadói hálózat. A tanácsadók nem csak a napi munkához szükséges információkkal látják el a gazdákat, de ők végzik például a fiatal gazda-jelöltek pályakezdési projektjeinek előzetes értékelését is. Nagyon fontos szerepük van a termőföld-használati stratégiák kidolgozásában és megvalósításában, ezen belül is elsősorban a művelés alóli kivonások engedélyezésében. A hatóságok ugyanis az egyes kérelmek kapcsán kötelező jelleggel kikérik a kamara véleményét, és ha a kamara nemet mond, akkor a kérelmező biztos lehet abban, hogy semmilyen hatóság nem fogja megadni az engedélyt. A kamara társtulajdonos abban a cégben, amit azért hoztak létre, hogy a termelői termékek közvetlen értékesítését elősegítse a közintézményi kantonok felé, illetve ezen keresztül ösztönözze a helyi termékek földolgozását nagy hozzáadott-értéket képviselő termékekké. A kamarának köszönhetően az informatika a környezetvédelemben és a tápanyag-gazdálkodás optimalizálásában is fontos szerepet játszik, már mobiltelefonon is működik a szerveztrágya-kijuttatással kapcsolatos program, ami a talaj N-tartalmának és a klimatikus viszonyok figyelembe vételével jelzi ennek ajánlott időpontját.

5. kép termelői csoport húsüzemében készült szárazáru a csoport által üzemeltetett boltban

A kamarai szolgáltatások jelentős része díjmentes vagy jelképes térítési díjért vehető igénybe, míg érdemi térítés ellenében a kamara már kifejezetten személyre szabott csomagokat kínál. Ezt természetesen nem mindenki fogadta „kitörő lelkesedéssel”, mondta a kamara főtitkára, mivel megszokták, hogy

minden ingyen van, de tudomásul kell venni, hogy a kamarának is fönny kell tudnia maradni, a külső (azaz költségvetési forrásból, támogatásból származó) bevételek nagysága csökken, ezt ellensúlyozni kell. Haute-Loire megye agrárkamarája például 2,2 millió eurót kap jelenleg a kamarai rendszert (is) finanszírozó földadóból, az egyéb támogatások összege 1,8 millió euró. Ennek fényében legalább 1,7 millió eurót kell saját tevékenységből előteremteni, ami többek között olyan célokat is szolgál, mint a kamara szerepvállalása a szarvasmarhák saját-teljesítmény vizsgálatában. A helyzetet az mindenképpen árnyalja, hogy az országos átlaggal - 32 ezer euró/gazdaság – szemben az itteni gazdaságok éves jövedelme csak 15-20 ezer euró.

A kamara szerepvállalása a gyepgazdálkodás hatékonyságának növelésében is tetten érhető, hiszen egy olyan gyepfölvételezési rendszert működtet, ami az időjárási adatokkal kiegészítve az eredményeket szektorokra lebontva folyamatosan közzéteszi a megyei kamarai újságban, és javaslatokat tesz a szükséges teendőkre. A szakemberek meggyőződése, hogy a legeltetés a legolcsóbb módja a tej- és hústermelésnek, ezért fontos, hogy a lehető legjobban ki lehessen használni a legelők adta takarmányozási lehetőségeket, ennek érdekében viszont az alulhasználatot ugyanúgy el kell kerülni, mint a túlleltetést.

Somogyi Norbert, Párizs